

OMKRING KRISTENDOMMEN I MAO'S KINA

av
ARNE SOVIK

En italiener på besøk i Peking var tilstede på en gudstjeneste en dag i slutten av november 1971, og begivenheten ble omtalt i aviser over hele verden. Det oppsiktsvekkende var ikke at en turist gikk i kirken — selv om det kan være en sjelden foreteelse — men at det fantes en åpen kirke, og det i et land med en forfatning som garanterer religionsfrihet. «Det kristne fellesskap er fremdeles levende i Kina,» het det i en overskrift, og i artikkelen ble det understreket at dette var første gang på fem år at en katolikk fra Europa hadde overvært en messe i Peking. (Kristelig Dagblad 22/11 —71.) En annen artikkel opplyste at den besøkende som var president for det italiensk-kinesiske institutt og medlem av nasjonalforsamlingen, hadde fått høre uken før i Shanghai at «alle katolske kirker var under restaurering». (Actualité 15/12 —71.) Til overraskelse for det diplomatiske korps i Peking ble han likevel invitert til å delta i messen i katedralen, og man fortalte ham at messen ble feiret hver morgen klokken åtte og to ganger om søndagen.

Ikke lang tid i forveien hadde en skandinavisk turist forgjeves forsøkt å få greie på noe om det religiøse liv i Kina. Omtrent på samme tid ble det meldt at den eneste form for regelmessig gudsdyrkelse i Peking fant sted i en moské, og at den ble opprettholdt i hovedsaken av hensyn til diplomater fra muhammedanske land. Den samme reporter som opplyste dette, en amerikaner, var imidlertid blitt overrasket over å høre en ikke-kristen

bekjent av ham hevde at kristendommen kunne ha noe å tilby det nye samfunn.

En mann som besøkte en by i Sentral-Kina våren 1971, ble fortalt at «en liten menighet av gamle mennesker» møttes hver uke i gjesterommet på kirkens område. Kirken var i god stand, men lukket. (Han hadde også merket seg at de små altere for jordbruksguden som tidligere fantes overalt, var forsvunnet.)

Indirekte rapporter fra Vest-Kina tyder på at katolske prester (fra Det patriotiske katolske samfunn, som forneker Romas overhøyhet) hadde anledning til å holde private gudstjenester. Det synes klart at praktisering av den kristne tro i beste fall er en sjelden foreteelse og at både prester og legfolk er aldrende mennesker. Allikevel hevder en anonym skribent som påberoper seg kontakt med Kina fra Hong Kong, at man ikke står overfor en hurtig utdøende kirke, slik mange observatører regner med. Tallet på troende er i virkeligheten mer enn fordoblet, blir det påstått. (Bladet Eternity, sept 1971.) Det synes ikke å være tilstrekkelig grunnlag for de konklusjoner denne forfatter trekker.

Det var på bakgrunn av slike motstridende meldinger at nyheten fra Peking fikk de store overskrifter. Her var klare fakta. Men *hvor* klare? Hva forteller egentlig denne episoden om kristendommen i Folkerepublikken Kina? Hva kan i det hele sies?

Selv et *forsøk* på å kommentere vil man helst avstå fra, når man inntil nylig bare har fulgt begivenhetene i Kina som en tilfeldig hobby, for å si det skånsomt. Så komplisert er forholdene at det er farlig å være dårlig orientert. Så meget mer som det finnes nyttige kunnskapskilder for dem som vil begynne å studere spørsmålene omkring kirke og stat i Kina. *Religion in Communist China* av Richard C. Bush (New York: Abingdon, 1970) er en orientering som tar for seg andre religioner foruten kristendommen og følger opp begivenheter og tendenser fram til omkring 1968. MacMillan skal i april utgi en større samling dokumenter, kyndig redigert av Donald MacInnis, som er ansvarshavende for NCCC's kinaprogrammer i New York. Boken får titelen *Religious Policy and Practice in Communist China* og vil bringe et omfattende materiale både fra kommunistiske og

kristne kilder. Økt forskning om Kina, for ikke å snakke om øyenvitne-rapporter, forsyner engelskspråklige lesere med en stadig strøm av ajourført og relevant materiale. Mye av det er særlig verdifullt fordi det ikke er skrevet ut fra kjennskap innenfra – som kommunist eller som kristen.

Man vil også på nåværende tidspunkt nøle med å vie kirken i Kina en altfor omfattende interesse. Selv fra et kristent standpunkt er kirkens stilling i øyeblikket kanskje ikke det viktigste. Ved å stirre oss blind på kirken, står vi i fare for å bedra oss selv og lukke øynene for hva som er det virkelig betydningsfulle når det gjelder Guds rike i det moderne Kina.

Det bør ikke forbause oss at mange trofaste kristne reagerte på nyheten om Kinas nye åpenhet mot verden med å spørre: «Hvor snart kan misjonærene reise inn igjen?» Men det er virkelig urovekkende når dette spørsmålet også reises av misjonsledere. Det røper nemlig at vi ingenting har lært av de siste tyve år, at vi slett ikke har forstått hva som har hendt i Kina, ja enda alvorligere, at vi fremdeles tror at Guds rikes komme er direkte og uløselig forbundet med utsendelse av misjonærer. Man kan bare bli forstemt av meldinger om at et misjonsselskap «foreslår mobilisering av et tusen tre-manns misjonærgrupper for eventuell evangelisering av Kina, og under mottoet: La oss stå parat til å bli de første!» (Rapport i *Ambassadors Communiqué*, nr. 5, 1971.)

Rent bortsett fra det faktum at den kinesiske regjering umulig kan åpne dørene for utenlandske misjonærer så lenge den hevder religionens falskhet, så er det like utenkelig at en kirke i dagens Kina vil ønske noen ordning som kan minne om dens før-revolusjonære fortid. Vi må aldri glemme at også Kinas kristne har gjennomgått en revolusjon. Hvordan kan noen som ikke forstår revolusjonen være i stand til å yte dem hjelp? Vil Kinas kristne etter ildprøven med offentlige angrep fordi deres tro var en «fremmed» tro, på nytt kunne hilse velkommen en fremmed identifikasjon?

Kan det forøvrig tenkes noen bedre måte å kompromittere de kinesiske kristne på i en overfølsom atmosfære, enn at man som

utenforstående, vesterlending og etter kommunistisk oppfatning reaksjonær forsøker å peke ut de enkelte kristne i hele det kinesiske folk som «våre» venner? Videre å gi inntrykk av at vi betrakter dem som våre «beslektede», til og med våre protegéer? Likevel er det nettopp dette noen misjonsentusiaster gjør. (*Eternity*, Sept. 1971, s. 10.) Hvis noe skulle stå klart for oss etter at de kinesiske kristne under «tre-selv-bevegelsen» i 50-årene omtalte utlendinger og deres kontakt med dem, så må det iallfall være at de ikke viste utroskap mot Kristus. Derimot fant de kristne det nødvendig og riktig å tilkjenne sitt fellesskap med sine landsmenn. Også de var stolte over at Kina hadde «reist seg», som Mao Tse-tung uttrykker det. (Hvis man i dag på nytt tar for seg f. eks. Det kristne Manifest fra 1950, blir man slått av hvor moderat og forpliktende kristent det var formet. Likevel ble det i Vesten betraktet som revolusjonært, om ikke enda verre, i 1950.) For tilskuere vil vinningen ved en revolusjon ofte bli overskygget av de ødeleggelse som om og om igjen er prisen man må betale for friheten. Raseringen av institusjoner som misjonselskapene hadde knyttet så store forhåpninger til, fikk mange til å lukke øynene for andre sider ved den kinesiske revolusjon som meget vel kunne bli møtt med kristen sympati og anerkjennelse.

Til tross for disse forbehold kan det være nyttig med noen foreløpige kommentarer som kanskje kan åpne perspektiver eller i det minste avgrense problemene.

At det finnes en kirke i Kina kan ikke betviles, dersom man med kirke mener et samfunn av troende kristne. Men det er i høy grad en primitiv kirke ettersom den er uten institusjoner. Dens samlinger kan bare finne sted på det lokale familie- og gruppeplan. I noen strøk finnes det levninger av eldre menigheter. Kirkens gamle lederskikt er borte, og det er få unge prester. Den siste katolske presteordinasjon fant sted i 1963, den siste protestantiske ikke lenge etter. Den kristne menighet kan neppe være mer enn 20 prosent av medlemstallet i 1949, hvis man skal våge seg på en ukontrollerbar gjetning. Mange er døde, kanskje enda fler er falt fra, og noen få har emigrert. Det finnes ingen

beviser for antagelsen om at et stort antall er blitt døpt. Tyve prosent av fire millioner (hvis man aksepterer et slikt overslag) svarer til en kristen pr. et tusen innbyggere. Ikke å undres over at turistene ikke møter noen kristne, og at kirken mer blir oversett enn angrepet av partiets talsmenn.

Kan kirken fortsatt overleve? Det er ikke lett å svare på et slikt spørsmål. Kirken har før dødd ut — to, nære på tre ganger. Spørsmålet reiser et mer omfattende spørsmål om religiøs frihet.

Forfatningen garanterer frihet for religionen og for anti-religiøs propaganda. Mao har vært ortodoks marxist i sin tro på at religionen med tiden vil forsvinne av seg selv, uten maktbruk. Så tidlig som i 1927 sa han: «Det er bøndene som lager avgudene, og når tiden er inne vil de kaste dem fra seg med sine egne hender. Det er ikke nødvendig at noen andre gjør det for dem før tiden» (sitat fra *The Christian Century*. Vol 88, 52 (Des. 29, 1971), s. 1534). Senere uttalelser tyder ikke på at denne holdning er endret.

Statsminister Chou En-lai, som samarbeidet med de kirkeledere som organiserte «tre-selv-bevegelsen» tidlig i 50-årene, uttalte i 1964:

«Vi skal fortsatt nøye følge prinsippet om frihet for religiøs tro og opprettholde statsmaktens integritet og religionens adskillelse fra staten. Vi må forhindre all ulovlig virksomhet. Vi håper at folk i de religiøse kretser fortsatt vil ta et patriotisk standpunkt mot imperialismen, holde fast på prinsippet om uavhengighet og selvstyre i sine kirker, adlyde myndighetenes lover og dekreter, intensivere sin egen omforming og ta aktivt del i den sosialistiske oppbygging av vårt fedreland.» (Ibid.)

Men hvorfor da disse lukkede kirker, frafallet, meldingene om vold og forfølgelse i de tidligere år og på nytt under kulturrevolusjonen fra 1966? Svaret er mange-sidig. Et av dem er at det forekommer ytterligheter i enhver revolusjon. I årene etter frigjøringen i 1949 syntes det som om angrepet på kristendommen hadde like mye sammenheng med nasjonalisme og anti-imperialisme som med anti-religiøsitet. I 1966 var dette ikke tilfelle. Vi

må ikke glemme at ingenting var hellig for de unge rødegardistene. Selv statsministeren sto til sine tider maktesløs. Alle slags folk var utsatt for alle slags krenkelser. Religionen kunne vanskelig unnsnippe, selv om Mao ikke spesielt hadde angrepet den som en av de «fire gamle» man måtte utrydde av det kommunistiske samfunn. Et annet element var frykten for ukontrollerbare og avvikende samfunnsgrupper i en spent tid. Offentlig sikkerhet er viktigere enn små minoritetsgruppers rettigheter — mens de kristne utgjorde en av tusen, anslår en fersk offisiell oversikt at 3 prosent av befolkningen fremdeles dyrket religionen (RNS, 23.10. 71). Hvilke innrømmelser gir lovene i de europeiske land for jøder eller andre religiøse minoriteter?

Et tredje element er ganske sikkert den spenning som har eksistert siden lenge før Mao mellom toleranse overfor fremmede ideologier og kravene fra den offisielle kult. «Marxismen er folkets religion,» sa Mao til André Malsaux. «Når vi sier: vi er folkets sønner, oppfatter Kina det på samme måten som uttrykket himlens sønner. Folket har tatt forfedrenes plass.» (Ibid.)

Kommunismen bygger i virkeligheten på et mer fullstendig og omfattende verdenssyn enn det konfusianske system — som i sin tur bekjempet jesuittenes kristendom og utryddet den fullstendig i det 18. århundre. Kommunismen synes å tolerere kristendommen (slik det viser seg i Øst-Europa og Sovjet) bare i et meget begrenset omfang. Man har merket seg at de kinesiske kristne i perioden etter 1949 aksepterte den fortolkning at deres tro var en «åndelig» sak, mens kommunismen var materialistisk. På den måten håpet de å overleve fordi de ikke kunne betraktes som konkurrenter. Men de godtok også stilltiende og sikkert ubevisst den konsekvens at den kommunistiske materialist betraktet dem som selverkjente villfarne. Hva ville ha hendt om man hadde hevdet kristendommens materialisme — den livsnære forpliktelse overfor alle mennesker? Er det i det lange løp noen annen måte å overleve i marxistiske omgivelser enn å hevde at Marx gjorde kristendommen urett — at den ikke er opium, men en livgiver for folket? Må vi ikke innse at bare den kirke kan overleve som kan høyne den etiske standard i det beste i kom-

munismen — som kan vise mer omsorg for «folket» enn kommunistene selv? En slik kirke vil nemlig vitne om en enda større revolusjon enn den marxismen praktiserer!

Ville kristendommen ha blitt lettere tolerert hvis den ikke var kompromittert av sin nære kontakt med fremmed imperialisme og avtaler? Det finnes ikke noe uttømmende svar på spørsmålet, for det reiser bare nye. Hvor ville kirken reelt og psykologisk ha stått hvis dens historie hadde vært en annen? Kunne den kinesiske kommunisme — slik det syntes mulig i Yenan-perioden — ha modifisert marxistisk teori og praksis på dette punkt i likhet med på andre områder, og dermed levet videre i forståelse med og endog ha godtatt en sosialt progressiv kristendom som tilsynelatende ikke truet den kinesiske nasjonalisme? Erfaringene fra «Jesus-familie», den stedegne kristne sekt som praktiserte kollektivet, motsier en slik antagelse. Erfaringene fra buddhismen, Islam og endog konfusisk tradisjon er like negative. Allikevel vet vi det ikke.

Hva blir så fremtiden for den kinesiske kirke? Det tjener ingen hensikt å vente utålmodig på å få dette spørsmål besvart. Kirken kom til verden i Romerriket, som i prinsippet var like fiendtlig innstilt som et hvilket som helst senere politisk system. Kirken levet videre i kraft av en urokkelig tro. Den samme tro har vært til stede i Kina i de siste årtier. Spørsmålet om kristendommen vil overleve er ikke avhengig av om man opprettholder de tradisjonelle former som vi ofte forbinder med begrepet «kirke». Det avgjørende er at man med de midler som står til rådighet, trofast søker å virkeliggjøre kunnskapen om og samfunnet med Jesus Kristus.

Kan vi på noen måte være til hjelp for de kristne i Kina? Det er etter sigende gjort noen små forsøk på å sende kristne bøker inn i landet. Flere radiostasjoner sender programmer på kinesisk, og som tilfelle ofte er med kristen kringkastingsvirksomhet, synes innholdet i programmene å forutsette at lytterne er kristne, om nå dette er tilsiktet eller ikke. Reaksjoner fra lytterne er som ventelig kan være, meget sparsomme.

Fremfor alt må kristne i de vestlige land forstå at de kinesiske

kristne er lojale kinesere, selv om de ikke er kommunister. Det vil hverken tjene dem eller evangeliets sak å forsøke og drive noen form for «undergravingsvirksomhet» blant dem. Det de trenger er at vi ber for og har tillit til at den Hellige Ånd vil lære dem å leve i et samfunn som er forskjellig fra vårt — et samfunn som på samme tid er fiendtlig innstilt til og åpent for kristendommen, om enn på en annen måte enn det gamle samfunn fra før revolusjonen.

Må vi ikke innse at den kristne misjon må være rettet mot hele Kina? Og hvis vår eneste mulighet for å opprette kontakt med det kinesiske folk går gjennom radioens tvilsomme enveis kommunikasjon, må vi bruke selv dette hjelpemiddel i et utrettelig arbeid for et fremtidig møte med Kinas folk, der begge parter både gir og mottar.

Analyser av kristendommens historie i Kina har lært oss at misjonens fremstøt i Kina i tidligere tider var proppet med misforståelse, intoleranse og en kolonialistisk holdning som har skadet moderne misjon og i betydelig utstrekning overskygget storheten ved misjonsoppdraget. Må Gud hjelpe oss slik at det kristne vitnesbyrd i fremtiden må bli mer ydmykt og mer lydørt for Kinas betydning og Kinas potensielle bidrag til menneskehetens verdenssamfunn.

Det er vel og bra at det i ett tilfelle blir holdt regelmessige og åpne gudstjenester. Men det er altfor tidlig å trekke noen konklusjoner om tendensene. I mellomtiden har historien om kristendommen i Kina mye å lære oss, bare vi er villige til å motta lærdom og tro at Gud arbeider, i dag som så ofte tidligere, på måter som vi ikke forstår, ja selv ved hjelp av mennesker og begivenheter som synes å stå kristendommen imot.